

Botos Katalin:

Két mondat a privatizációról

Tengernyi mondanivaló lenne; de csak két gondolatot emelnék ki:

- A devizáért történő privatizációra a szocialista múltból örökölt külföldi államadósság szorító kényszere miatt került sor; de „eredendő bűnhöz” vezetett; az *infrastruktúra eladásához*;
 - a kárpótlással történt *földprivatizáció* pedig a magyar vidék, az agrárium tragédiáját eredményezte.
- Röviden kibontanám ezt a két mondatot.

1. Infrastruktúra privatizálása

A készpénzes privatizációnál hatalmas előnyben voltak a külföldiek. Mivel a liberális felfogás szerint mindegy, hogy a vagyont ki működteti, csak hatékony legyen, nem volt gátja a külföldi tulajdonlásnak; gyakorlatilag az eladott vagyon semmilyen csoportjánál. Az első kormány ugyan még határozottan megvonta a hazai – állami – tulajdonban tartandó területeket, a második rendszerváltás utáni kormány ennek döntő részét feloldotta. Az első kormány is hibázott azzal, hogy a kiskereskedelmi üzleteket gyorsan eladta – de a Horn-kormány idején az infrastrukturális létesítmények, bankok privatizációja különösen hatalmas méreteket öltött. (A bankprivatizációval külön tanulmányom foglalkozott.¹)

Az adósságtörlesztési kényszerpályával kapcsolatosan megosztok egy információt, amely nem közismert (bár néhány visszaemlékező írásomban utaltam rá).²

A rendszerváltás első éveiben nem volt más választásunk, mint adósságtörlesztésre fordítani a bevételek nagy részét, hiszen annyira fojtó volt az eladósodás szorítása. A privatizáció megindulása után azonban már felvetődött a kérdés, hogy vajon a külföldre eladott cégek ellenértékét mire lehetne – és mire kell – fordítani. A Nemzeti Bank – Surányi György –, a külföldi adósságcsökkentéshez ragaszkodott. Horn Gyula azonban kicsit elgondolkodott ezen, és összehozott kabinetfőnöke vezetésével egy informális találkozót, ahová meghívott néhány, nem feltétlenül kormányközeli, de szakértőnek tekintett közgazdászt is. Köztük volt Rabár Ferenc és Botos Katalin egykori miniszter, Botos József, a TB korábbi vezetője, és Kopátsy Sándor közgazdász. Ennek a találkozásnak hivatalos nyoma tudtommal nem maradt. Itt a résztvevők azt hangsúlyozták, hogy nem célszerű a teljes privatizációs bevételt adósságtörlesztésre fordítani (és természetesen, nem is helyes felélni, a költségvetés foltozgatására), *hanem a bevétel nagy részéből a magyar gazdaság talpra állítását célzó alapot lenne érdemes létrehozni*. Azt már bizonyos dokumentumok tükrözik, hogy Horn Gyula

¹Botos katalin Bankprivatizáció. In: Rubicon, 2025

² PI: Botos Katalin: Egy közgazdász élete a Köz-ért Lexika kiadó, 2023

valóban valami ilyesmit magáévá tett, hiszen nem értett egyet a kormánypártok által benyújtott törvényjavaslattal. Márpedig Horn Gyula kormányfő tudta nélkül az SZDSZ-es Gaál Gyula és az MSZP-s Keller László előterjesztést nyújtott be, ami az államadósság csökkentésére javasolta fordítani a privatizációs többletbevételeket.³ A miniszterelnök határozott kérése ellenére (!) az MSZP-frakció 60 képviselője, az SZDSZ (és az ellenzék is) megszavazta az indítványt. Az MSZP liberális szárnya meg a szabad demokraták egyértelműen az előterjesztést támogatták. Jellemző azonban, hogy az akkori kormány-ellenzék is mennyire a liberális narratívát követte... Vagyis – feltehetően kellő hozzáértés hiányában –, nem követett ésszerű, patrióta gazdaságpolitikát...

Ezekben az években, 1996-2000 között, egyetemi tanárként a PPKE-n a Gazdaságpolitika tantárgy keretében foglalkoztam e kérdéssel. A gyakorlatból meghívott szakemberek segítségével bemutattuk, mennyire nagy szükség lett volna a privatizációs bevételekből egy gazdaságfejlesztési alapot létrehozni. Példának okáért, a német Hermes exporthitelbiztosító – komoly állami politika részeként – áthidalta azokat az éveket, amíg az összeomló Szovjetunió után a fizetés a szállításokért akadozott. Így kellett volna nekünk is exporthitel-biztosítást nyújtani a magyar szállítóknak. Hatalmas piacokat veszítettünk el amiatt, hogy nem tudtuk a magyar szállító cégeket e kockázat ellen biztosítani. Természetesen, voltak, akik látták is ezt. Megemelték nálunk is a biztosító kereteit, de hát itt *lényegesen nagyobb* összegű átmeneti finanszírozásra kellett volna felkészülni, s ehhez komoly pénzeszközökre lett volna szükség. Amit egy effajta alap biztosíthatott volna. A piacvesztést aztán sose tudtuk pótolni: mások betöltötték az űrt.

Hivatkozhatnak tehát egyesek arra, hogy úttörők voltunk a külföldről bevont működő tőke mennyiségében, de korántsem indokolt ez a büszkeség. Hiszen nem egyszer csak azért jött be a külföldi tőke, hogy piacot vegyen. De erre a továbbiakban majd kitérek még. *A legnagyobb gond az volt, hogy az infrastruktúra-terület privatizációjára is sort kerített nagy léptekkel a Horn kormány.* Néhány példát nézzünk meg! A villamosenergia szektor privatizációjával kapcsolatosan nagyon kritikus megfogalmazásokat olvashatunk.⁴ Még hozzá meglehetősen hiteles forrásokra, az Állami Számvevőszék vizsgálataira alapozva...⁵ E megállapításokból látható, hogy a gyors üzletkötés érdekében a Kormány hogyan "puhította fel" lépésről-lépésre a privatizációs feltételeket, engedve a nagyon is jól tájékozott befektetők nyomásának. Amiről az ÁSz-jelentés nem szól, de meg kell említeni: „a Kormány a szerződések aláírása előtti utolsó ülésén még jóváhagyta a 8 %-os garantált

³ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/TenyekKonyve-tenyek-konyve-1/1997-11FD1/magyar-allam-tarsadalom-politika-14A60/a-horn-kabinet-masodik-eve-14E4B/>

⁴ Petz Ernő: Pusztába kiáltott szavak. Püski Kiadó, Budapest, 2010.

⁵ A Dunamenti Erőmű Rt. működésének és privatizációjának ellenőrzéséről. ÁSz-jelentés, 1996. Az ÁPV Rt. 1995. évi tevékenységének ellenőrzéséről. ÁSz-jelentés, 1996.

nyereség biztosítására vonatkozó határozatot” – írja Petz Ernő, a 4. lábjegyzetben idézett munkájában.

Itt álljunk meg egy szóra. Először is, a 8 %-ot vegyük vizsgálódás tárgyául. Lehet-e vajon egy infrastrukturális létesítmény működésétől az ország átlagos növekedési üteménél lényegesen nagyobb százalékban, hozamot várni? Ilyen beruházás hosszú időszak alatt térül csak meg... Ha attól el is tekintenénk, hogy micsoda teher, miszerint a bevételek itt a szolgáltatásért jószerint kizárólag forintban jelentkeznek, ugyanakkor az osztalékot devizában kell kifizetni, egy ekkora *garantált nyereség* vajon indokolt-e? Tudjuk, adott időszakban vannak befektetések, amelyek sokkal többet is hoznak; de vannak veszteségesek is. A nyereség a kockázat fedezésére is szolgál. Végül is az országos növekedési átlag ezekből adódik ki. Minden befektetésnél számolni kell a kockázattal. *Nos itt nem*, hiszen garantált nyereséget írtak elő! Az is világos, hogy a szolgáltatásokra az országnak mindenképpen szüksége van, így a piachiány miatti kockázat sem jelentkezik. Jó emlékezetem szerint a költségek fölötti %-os hozamnál valójában senki nem volt képes – az ellenőrző főhatóságok részéről – *maguknak a költségeknek a hiteles számbavételére* sem.⁶ De nem tekinthetünk el attól, hogy a valutanem-különbség mindenképpen létezik. Hiszen egy országban, ha a Ft nyereséget más valutára kell átváltani, mindig jelentkezik az árfolyam-kockázat. És ha jelentős az átváltási igény, ez már magában is rontja az árfolyamot...Márpedig a magyar jövedelem-termelő termelő szektor igen jelentős része került külföldi kézbe...

Soroljunk fel néhány fontosabb privatizálási tételt!

Magyar Távközlési Vállalat (MATÁV)1993-95. Vevő: Deutsche Telekom (Németország). Jelentős részesedést szerzett, később többségi tulajdont.

Villamosenergia-ipar. Eladás éve: 1995–1996. Részekre bontva privatizálták: MVM leányvállalatok, erőművek, áramszolgáltatók. Főbb vevők: RWE (Németország), EDF (Franciaország), EnBW (Németország), E.ON (Németország), AES (USA).

Földgázelosztó vállalatok privatizációja. Főbb vevők: Gaz de France (Franciaország), Ruhrgas/E.ON (Németország), OMV (Ausztria).

Több városi víz- és csatornaszolgáltató került külföldi tulajdonba, jellemzően hosszú távú koncessziós szerződések keretében. Pl. Budapest Vízművek: részleges külföldi tulajdon a francia Suez Environnement révén.

⁶Honnan ez a hozzáértés a szerző részéről? Hosszabb ideig a Közlekedési Minisztérium Stratégiai csoportjának külső munkatársaként dolgoztam, s betekintést nyertem az infrastrukturális terület közgazdaságtanába.

Magyar közút- és autópálya-fejlesztés. Bár az infrastruktúra nem lett eladva, sok esetben külföldi cégekre bízta az üzemeltetést, építést (koncesszió, PPP-modell). Pl. M5 autópálya: külföldi koncessziós társaság üzemeltette.

Malév (Magyar Légiközlekedési Vállalat) Többszöri privatizációs kísérlet, részleges külföldi tulajdonba került (pl. Alitalia és Vayres Kft. – 1990-es évek vége).

A Fidesz kormányok alatt érvényesült a hazai kezekben tartás politikája. (Ez nem magyar sajátosság. Hiszen Margaret Thatcher is tudatosan úgy privatizált, hogy az angol kézbe kerüljön...) Ennek jegyében visszavásárolta a kormány a hazánkban külföldi kézbe került bankok, infrastrukturális cégek jelentős részét. A visszavásárlások főleg 2010 után gyorsultak fel. Az állam célja a „stratégiai ágazatokban” (energia, közmű, bank, távközlés) való, 50% feletti magyar tulajdon elérése volt. Ez részben sikerült is, gyakran államközeli befektetőkön keresztül.

Az energia-szektorban a magyar állam 2011-ben vásárolta vissza az 1995-97-ben orosz kézbe került részvényeket... (a Szurgutnyeftyezag volt az eladó). 2013-ban visszavásárolta a Ruhrgastól a földgáz tárolást és a nagykereskedelmi üzletágot. A gázelosztás vállalatait (TIGÁZ, DÉGÁZ, FŐGÁZ) a 2010-es évek közepén az MVM közvetítésével visszavette, majd 2019-ben az ELMŰ, ELMÁSZ tulajdonát is.⁷ Az Antenna Hungaria 2020 körül teljes mértékben a 4iG (államközeli) és állami tulajdonba került. A vízügyi szolgáltatók a 2010-es évektől folyamatosan állami (önkormányzati) kézbe kerültek, például a Budapesti Vízművek visszavásárlása, 2012-2014 között. Az Autópályák korábbi külföldi koncesszióit is újra tárgyalta, átvette az állam 2010-15 között.

Infrastrukturális területen a Matáv, melynek ma Magyar Telekom a neve, maradt napjainkig döntően külföldi kézben. (Többségi tulajdonosa a Deutsche Telekom.)

Hogy az infrastruktúra privatizálása milyen káros jelenség, napjaink nemzetközi szakirodalma is taglalja. Érdemes idézni a Nobel díjas J. Stiglitz közelmúltbeli írását.⁸ A privát szektornak

⁷ <https://magyarnemzet.hu/gazdasag/2022/09/gaztarolok-mol-interkonnektor-orban-kormany>

⁸ Joseph Stiglitz: The Harms of Infrastructure Privatization: A Step Backward ...2021, July 26. The Roosevelt Institute <https://rooseveltinstitute.org> ›

szerinte (is) a profit maximalizálása a fő célja, és nem a szolgáltatás nyújtása; ezért az ilyen privatizálás „igen nagy lépés rossz irányba”. Számos írás foglalkozott korábban is a témával, például a latin-amerikai fejleményekkel, amikor a vízszolgáltatást privatizálták.⁹

Gyakorlatilag olyan esetben, ha külföldinek adják el a cégeket, hasonló probléma jelentkezik, mint a külföldi hitelfelvételknél, a fejlődő országokban. Eichengreen, jeles amerikai közgazdász ezt *eredendő bűnnek* nevezte...¹⁰ Eredendő bűn, ha külföldi hitelt vesznek fel olyan célra, amelyből csak hazai valutában keletkezik jövedelem. Márpedig az infrastruktúra eladás is ilyen művelet. Az országok nem tudják az adósságszolgálathoz (osztalék-átutaláshoz) szükséges devizát kitermelni, hogyha nem exportra termelő létesítményekre fordítják a felvett külföldi valutát... vagy a bevont működő tőkét.

Ezt a visszavásárló gazdaságpolitikát sajnálatos módon nem érzékeli súlyának megfelelő, pozitív értéként a társadalom. Nyilván nem kevés pénz fordítódott erre, aminek máshol is lett volna helye. Azt viszont annál inkább érzékelik az emberek. Ezt a visszavásárló politikát a jelen kormányzat pozitívumai közé soroljuk. Mindig jobb, ha magyar kézben van (főleg, ha állami kézben), mint ha külföldi szerezte vagy tartotta volna meg.

Nem ilyen a helyzet a második kérdéskörünkkel.

2. Agrárprivatizáció

Itt a termőföld – szerencsére – magyar kézben maradt. Csakhogy más, nagy problémák jelentkeztek.

Az iparihoz hasonló privatizációs folyamat az agráriumban az állami gazdaságok esetében ment végbe (de ott is sajátosan). A mezőgazdaság privatizációja – *“reprivatizációja”* – gyakorlatilag a *kárpótlással* fonódott össze.

Nincs itt lehetőség a mezőgazdasági kárpótlás részletes bemutatására, nem is törekszem arra. Amire a figyelmet rá szeretném irányítani, az valójában a magyar vidéket, de *az egész magyar gazdaságot ért kettős tragédia* a XX. században. Mert két lépésben történt a magyar mezőgazdaság tönkretétele.

⁹ Leasing the Rain. The New Yorker 2002 03 31. <https://www.newyorker.com> › leasing...

¹⁰ The Pain of Original Sin. Barry Eichengreen, Ricardo Hausmann and Ugo Panizza August 2003. Econometrics Laboratory <https://eml.berkeley.edu> › ospainaug21-

Valójában mindkettő egy privatizációs lépéssel függ össze. Az az igazság, hogy már az első lépés is hatalmas politikai célzatú, gazdaságilag kétes értékű ideológia alapján történt.

Az 1945-ös földosztás, amely a magyar parasztság évezredes földéhségét, földhöz ragaszkodását ragadta meg, a Kommunista Párt eszközévé vált. Politikai célok érdekében használta fel, politikai támogatást szerezve, a hatalom megszerzéséhez. A földosztás a huszadik század közepén egy aligha értelmes birtok-szerkezetet hozott létre hazánkban. A rengeteg apró *parcellán hatékonyan gazdálkodni* már abban az időben se lehetett. Főleg, mivel eszközt nem kaptak hozzá sokan. Legalább is az alapvető agrárágazatokban: a szántóföldi növény-, mindenekelőtt a gabona-termesztésben ez a birtokszerkezet nemzetközi piacra való termelést aligha tehetett volna lehetővé. Holott, *évszázadok óta* a magyar kivitelben az agrártermékek, gabona, hús játszották a fő szerepet. Még a megcsonkított trianoni Magyarországon is...

Valójában tehát a nagyüzemi termelés érdekében a szövetkezetesítés indokolt volt, de *semmiképpen nem úgy, ahogy történt*. A privatizáció gazdasági tragédiáját ugyanis megfejlte a diktatúra, szörnyű kegyetlenségével. A kisárutermelésre hajlamos parasztot a rendszer ellenségének állították be, és minden módon üldözték. Az ötvenes években a parasztság egyharmada került összeütközésbe a hatalommal, az államvédelemmel! A gazdálkodásra képes középparaszti réteget szinte kiirtották. Gazdasági szempontból azt jelentette a TSZ-esítés, hogy az emberi tényező, *a humántőke pusztult* el a legnagyobb mértékben. A legkártékonyabb egyenlősít hozták létre, amely lefelé nivellált. Nyomorúságos szegény lett majdnem mindenki, aki az agráriumból akart megélni... S ez volt jellemző a magyar vidék szinte egészére. Visszaállt a mezőgazdasági nagyüzemek kárhoztatott léte, amely a hatvanas évek TSZ-esítése után jellemző lett. A parasztok ebben bérmunkásokká váltak...

Emellett hatalmas ökológiai pusztítást okozott a folyamat. Vak kommunista szemléletben a rövid távú érdekeket nézték a vezetők, a mennyiségi szemlélet bűvöletében lerontották a magyar gabonafajták, borok minőségét. Nem építették ki igazán a nagyüzemi állattartást sem, ami nagyobb hozzáadott érték termelését és exportját tette volna lehetővé. Az utóbbit – a hatvanas években – trükkösen, *a háztáji segítségével oldották* meg. Szinte nevetséges, hogy a húsexport döntő része a Szovjetunióba irányult, és az a magyar parasztság önkizsákmányoló háztáji gazdálkodásából származott!! A kis háztáji gazdaságból felvásárolta a disznót a TSZ, és eladta a külkereskedelmi vállalatok keresztül, külföldre...

Nem csoda, hogy a rendszerváltozáskor politikai szempontból “aratott” a reprivatizációt követelő Kisgazdapárt. Az emberek lelkét fogta meg, valójában azonban sok önös

leszármazott érdekét alapul véve. Erről szeretnék néhány aligha ismert információt ismét megosztani.¹¹

Egyáltalán nem közismert, hogy mi volt a rendszerváltás-kori kormány kezdeti álláspontja az agrárium témájában. Azt mindenki tudja, aki a témával találkozott, hogy az MDF nem volt a kisgazdapárt koncepciójának egyértelmű támogatója. De az MDF Pártprogramjának agrár-fejezetét Bogárdi Zoltán írta, aki – fantasztikus, elismerendő teljesítménnyel –, magángazdálkodó tudott maradni, a szocialista időszakban is. Ennek alapján, az ő megfogalmazásában, az MDF a kis- és középgazdaságokban látta a jövőt.

Megtévesztő volt Bogárdi Zoltán látásmódja. Hiszen ő valóban rendelkezett a gazdálkodáshoz szükséges szellemi képességekkel – amivel azonban a magyar agrártömegek többsége már nem. Másrészt, amit senki nem vett figyelembe, hogy a koncepció alapja a *biztos* szocialista – hazai és szovjet – *piac* meglétének a feltételezése volt. Az tehát, hogy a mezőgazdasági termékek minden körülmények közepette eladhatóak!

Ez volt a legnagyobb tévedés, ami tragikusnak bizonyult. Először is, a Szovjetunió összeomlott, és gyakorlatilag fizetéképtelen lett. (Itt emlékeztetek az előző fejezet részben mondottakra. A Hermes exporthitel-biztosító fenntartotta a német kivitelt Oroszországba, az összeomlás után is. Mi ezt, sajnos, kifeszített költségvetésünk és államadósságunk miatt, nem tudtuk megtenni...)

De később meg, amikor az Unióhoz csatlakoztunk – amely már régen önellátó agrártermékekből –, nehéz világpiaci versennyel találtuk szembe magunkat. A föld-alapú támogatás, amelyet az EU adott, s amit pozitívként értékel mindenki, továbbá, a termőterületek – pl. a szőlő és a szarvasmarha állomány – kivágására adott esetenkénti támogatás, *rendkívül káros, rövidtávú szemléletet vitt a gazdálkodásba.*

Maga az élelmiszeripari privatizáció is ilyen hatással járt. Lásd a cukorgyárak eladását, ahol – elég ostoba módon – nem kötöttünk ki hazai termény-felhasználást. Így a cukorgyárakat bezárták, import-cukrot hoztak be a külföldi cukorgyártók helyette, hiszen ők *valójában piacot vettek maguknak....* A cukorrépa-termelők meg máról-holnapra *piac nélkül maradtak...*

Megszűnt az agrárium munkaerő-piaca a gabonatermesztésben is. A gépesített nagyüzemi gazdálkodás – amely hamarosan létrejött (a sokszor bérelt földeken gazdálkodó nagyvállalkozók kezében) –, a munkaerő nagy részét fölöslegessé tette. A vidék munkalehetőségek nélkül maradt. Sem a rendszerváltás utáni, sem a 2010 utáni kormányok

¹¹ Milyen alapon? Azon, hogy 1987-89 között három gyönyörű évet töltöttem az Agrárgazdasági Kutatóintézetben, s alaposan beleástam magamat az agrárkérdésekbe, a földkérdésbe is.

nem tettek lépéseket a felvásárló hálózat kiépítésére, ami valamelyest fékező hatású lehetett volna, a földdel történő gazdálkodás felhagyására. Így nemcsak táj-szempontról mentek tönkre a korábban virágzó kertgazdaságok, de sok vidéki ember is elvesztette az értelmes élet megélésének lehetőségét. Hogy ez a szempont nem gazdasági kérdés?! De hát miért élünk: azért, hogy gazdálkodjunk? *Nem fordítva?*

Nagy hiba volt mindenesetre ráhagyatkozni az EU támogatásra. (Különösen most látszik ez, amikor egy esetleges ukrán EU-csatlakozás lebeg a levegőben.) Sok cég jövedelmező működése ma elsősorban ennek a függvénye, és ez nagy kiszolgáltatottság. Mindenképpen csökkenés várható az EU-ban az agrártámogatások terén. Az egyoldalú gabona-vertikum működtetése nem ésszerű gazdaságpolitika. A gabona-hús-élelmiszeripar vertikumainak egymásra épülése szükségszerű- lett volna.

Térjünk azonban vissza a rendszerváltás idejére! Mint említettem, az első hónapokban már látható volt a koalíciós szövetséges elkeseredett harca a reprivatizációért. A kormány tagjaként – mint pénzügyi államtitkár – kidolgoztam egy agrárkonceptiót, amely alapvetően az önkéntes alapon működő TSZ-ek megmaradására épített, de támogatta volna a kis-és középgazdaságokat, nem téve lehetetlenné az esetleges kiválást. Ezt a “Paraszthiltonban” összegyűlt MDF elé terjesztettem – de nem nyerte meg a közhangulatot. Legfőképpen azon bukott el, hogy a Kisgazdapárt propagandája egyre erősítette: *fel kell számolni a szövetkezeteket*. Ezt az MDF-tagság is magáénak érezte.

Valóban, ahogy a korábbi évtizedek alakították, az a TSZ-működési modell elfogadhatatlan volt; különösen, az egykori pártállam által a tagság nyakába rakott vezetőkkel. De egy valódi, önkéntes szövetkezet megfelelt volna annak az MDF által követett elvnek, hogy *a föld legyen azé, aki megműveli*. Gabonát termelni gazdaságosan csak nagyüzemi módon lehet: azonban a szövetkezet sokkal többre is képes lenne! Példaként lebegett a szemem előtt a Raiffeisen szövetkezeti mozgalom, amelyet agrárkutató tanulómatimon Ausztriában megismerhettem. Ott a helyi közösségnek a földek közös művelésére alkalmas géppark, beszerző és értékesítő központ, gazdabolt, sífelvonó, de még egy helyi bank is a tulajdonában volt. Így lehetett volna nálunk is, ha az állam ezt a modellt támogatja.

Ma minden közgazdasági - gazdaságpolitikai elemzés kiemeli a lokalitás fontosságát. Ez lett volna az alapja a vidékfejlesztésnek. Ehhez azonban szakítani kellett volna azzal a merev liberális eszmével, hogy “az állam csak ne avatkozzon bele a gazdaságba”. (Mára már látjuk, mennyire elavult ez a nézet, még a “fellegvárban”, Amerikában is!)

Ki kellett volna építeni a felvásárló szervezeteket, az állami (önkormányzati), élelmiszeripari feldolgozást, akkor is, ha az nem a legjөvedelmezőbb lett volna. Hiszen még mindig olcsóbb,

mint annak a kárnak a helyrehozása, amit a hatalmas vidéki munkanélküliség, a szociális támogatási iránti igény, az óriási vagyontpusztulás, az elvándorlás jelent. Hogy ez nem az adott vidék problémájaként, hanem urbanizációs kérdésként jelentkezik? Hát arra való az állami gazdaságpolitika, hogy integráltan szemlélje a gazdaság és társadalom egészét! Nem lett volna szabad engedni a kiskisgazdaságok árutermelőit teljesen megölő nagy külföldi kereskedelmi láncok *ilyen méretű* terjeszkedését. Irreális a teljes kiküszöbölésük; de az a mennyiség, ami vidéken is tapasztalható, fölösleges, pontosabban, káros. Csakhogy az önkormányzatoknak a nagy cégek által fizetett iparüzési adó sokat jelentett – és az önkormányzatok az évek jelentős részében nagyon forráshiányosak voltak. A politika sok ellátási kötelezettséget rótt rájuk, nem arányos pénzügyi lehetőségek biztosításával.

Mindenesetre, mára az az eredmény, hogy e boltokban kanadai lencsét, sárgaborsót, kínai fokhagymát, spanyol paprikát, lengyel krumplit és almát, ausztrál babot vásárolhatsz! Magyar termék alig van a polcokon. Nem magyar a hagyma – nálunk, ahol szinte minden étel alapja a hagyma?! Nem beszélve a déligyümölcsről, avokádóról, kiwiről. Ezek még érthetőek lennének, de az már kevésbé, hogy senkinek nem éri meg küszködni a kiskertben bármiféle zöldség termesztésével... Nehéz elfogadni, hogy északon zamatosabb alma terem, mint Szabolcsban.

Ne felejtsük el, hogy a magyar háztartások fogyasztásának 20-25 %-át teszi ki az élelmiszer. Az élelmiszer fogyasztás jelentős része ma már nem magyar eredetű! A lakosság forintért vásárol – az import azonban valutában merül fel! Amikor a magyar gazdaságpolitika kétségbeesetten keresi az export-lehetőségeket, nem veszi észre, hogy e révén – élelmiszerimport – több folyik ki külföldre, mint amennyi bejön a vámon az egyéb ágazatok exportjában... Még az így tönkretett agrár-ágazat is nettó devizabevétellel zár a mérlegében! Nem kellene erre jobban odafigyelni? (Fél évszázadon át, ez volt az egyetlen konvertibilis devizatöbbletet hozó ágazat – a többiben több volt az import, mint az export...)

Zárszó

Egyértelmű, hogy nem lehet a privatizációt a gazdaságpolitika, és a mindent uraló ideológia kontextusából kiragadni.

A két privatizációs mozzanat, az infrastruktúra eladása és visszavásárlása, továbbá a szövetkezeti nagyüzemi gazdálkodás szétverése – és újra feltámasztása magángazdasági formában, nem elemezhető önmagában. Egyik sem. Látni kell, hogy a mindent átfogó ideológia, *a vakhit a piac mindenhatóságában* volt az alapvető gond.. Nem volt ettől mentes

korábban, de talán ma sem a politikai vezetés, még ha a nemzetinek nevezett kormányok bátran éltek is azért a piacba való beavatkozás eszközével.

Aminek esetenként indokoltan helye van. Ugyanakkor, azt kell mondanunk, hogy a gazdaságot pusztán ökonómiai alapon szemlélni, óriási hiba. Elfeledkezni a gazdasági alapokról természetesen nem szabad. De a kormányzás alapelve, célja *a közjó szolgálata*. Ez nem pusztán anyagi jólétet jelent. Azok a motivációk, amelyek egy országot hazává teszik, nem a gyomor telítettségétől függnék csupán. Lírainak tűnik a magyar népdalt idézni : “Szép meghalni a hazáért, virtust tenni a nemzetért.” De az ország valóban több, mint gazdasági egység. Értelmesen, szépen szeretnének benne élni polgárai.

Ezért minden politikusnak kötelessége a lehető legtöbb ember javának keresése. Így a privatizáció ésszerűségén, eszközei és módszerei helyességén indokolt elgondolkodni.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy a törekvés a tulajdon – különösképpen az infrastruktúra – magyar kézben tartására helyes. Aki nem így tett, s privatizálta azt, különösen külföldi kézbe, végső soron ártott a gazdaságnak és a társadalomnak.

Azt is megfogalmazhatjuk, hogy az agrárium súlyát a politika az elmúlt évtizedek többségében nem helyesen mérte fel. A vidék megtartó ereje, az ágazat fontossága az exportban, ökológiai szerepe elsőrendű helyet adna a gazdaságpolitikában ennek az ágazatnak . Ez pedig távolról sincs így. A jövőre nézve levonható tanulságokat mielőbb érdemes beépíteni az elképzelésekbe. Fontos a kocsma, mint közösségi hely – de fontosabb a felvásárló hálózat kiépítése; a kulturális szint emelése, a modern technika beépítése a mindennapokba... Hogy a vidéki lét perspektívát jelentsen a fiataloknak. Gyermeküknek élhető környezetet, a városival azonos oktatási színvonalat. Lehetőséget egy szépen, egészségesen megélt életre.

Csongrád, 2025 június